

Anmeldelser

Bjarne Hastrup, *Vores Danmark. Dansk demokrati og velfærd*, København: Akademisk Forlag, 1994, 272 s. kr. 298,00; Niels Ploug og Jon Kvist, *Social tryghed i Europa. Udvikling eller afvikling?* København: Socialforskningsinstituttet. Social tryghed i Europa 1, 112 s., kr. 70,00; Niels Ploug og Jon Kvist, *Overførselsindkomster i Europa. Systemerne i grundtræk* København: Socialforskningsinstituttet. Social tryghed i Europa 2, 336 s., kr. 150,00; Niels Ploug og Jon Kvist (eds.) *Recent Trends in Cash Benefits in Europe*. København: Socialforskningsinstituttet. Social Security in Europe 4, 152 s., kr. 90,00.

En af internationaliseringens konsekvenser er den stigende interesse for "det danske" - fra spørgsmålet om dansk identitet og mentalitet til sammenlignende analyser af velfærdssystemer etc. Bjarne Hastrups bog *Vores Danmark. Dansk demokrati og velfærd* er således en bog om den danske model - eller de danske modeller - inden for økonomi, velfærdspolitik, folkestyre, mentalitet og udenrigspolitik. Forfatteren skriver i indledningen, at man bag myterne finder en "mere spændende og dramatisk fortælling om et folk, der ... har formået at opbygge en selv efter europæiske forhold særegen samfundsmodel". Samtidig er bogen dog også en mere generel samfundsbeskrivelse.

Det sidste er måske bogens hovedproblem. Problemstillingen er spændende, og bogen har interessante betragtninger. Men den megen samfundsbeskrivelse tvinger bogen til at gå for meget i bredden og for lidt i dybden. Derved bliver der for få komparative beskrivelser og analyser, der kan dokumentere de danske særtræk. Bogen får også et lidt for kompilatorisk præg, selv om der af og til trækkes nogle interessante linjer mellem for eksempel mentalitet, velfærdspolitik, folkestyre og økonomi (eksempelvis den antiautoritære mentalitet, den folkelige deltagelse i velfærdsstaten, mere afslappet og uformel ledelsesstil, etc.).

Formentlig har forfatteren ret i mange af sine konklusioner, men en del af dem har han næppe ret til. Bortset fra danskernes værdier og enkelte økonomiske nøgletal hænger påstandene om danske særtræk ofte på temmelig tynde internationale sammenligninger. Derfor kan man aldrig helt vide sig sikker på, om det nu er nye myter om den nationale fortræffelighed, der produceres. For eksempel fremgår det af bogens egne oplysninger, at det er noget problematisk at se dansk møbeleksport som eksport af "dansk" design og dermed som kultureksport - samt at Danmark ikke hører til de mest åbne økonomier blandt de mindre nationer i Europa.

Andre steder savner man mere præcise henvisninger. For eksempel er det rigtigt, at en enlig pensionist med fuld ATP, og med diverse regler, reelt opnår nogenlunde det samme som en fuldtidsarbejdsløs på maksimale dagpenge. Men en og anden kunne nok savne henvisningen til, hvem der har foretaget den beregning og/eller hvordan (p. 68). Der er også en del trykfejl og unøjag-

Anmeldelser

Bjarne Hastrup, *Vores Danmark. Dansk demokrati og velfærd*, København: Akademisk Forlag, 1994, 272 s. kr. 298,00; Niels Ploug og Jon Kvist, *Social tryghed i Europa. Udvikling eller afvikling?* København: Socialforskningsinstituttet. Social tryghed i Europa 1, 112 s., kr. 70,00; Niels Ploug og Jon Kvist, *Overførselsindkomster i Europa. Systemerne i grundtræk* København: Socialforskningsinstituttet. Social tryghed i Europa 2, 336 s., kr. 150,00; Niels Ploug og Jon Kvist (eds.) *Recent Trends in Cash Benefits in Europe*. København: Socialforskningsinstituttet. Social Security in Europe 4, 152 s., kr. 90,00.

En af internationaliseringens konsekvenser er den stigende interesse for "det danske" - fra spørgsmålet om dansk identitet og mentalitet til sammenlignende analyser af velfærdssystemer etc. Bjarne Hastrups bog *Vores Danmark. Dansk demokrati og velfærd* er således en bog om den danske model - eller de danske modeller - inden for økonomi, velfærdspolitik, folkestyre, mentalitet og udenrigspolitik. Forfatteren skriver i indledningen, at man bag myterne finder en "mere spændende og dramatisk fortælling om et folk, der ... har formået at opbygge en selv efter europæiske forhold særegen samfundsmodel". Samtidig er bogen dog også en mere generel samfundsbeskrivelse.

Det sidste er måske bogens hovedproblem. Problemstillingen er spændende, og bogen har interessante betragtninger. Men den megen samfundsbeskrivelse tvinger bogen til at gå for meget i bredden og for lidt i dybden. Derved bliver der for få komparative beskrivelser og analyser, der kan dokumentere de danske særtræk. Bogen får også et lidt for kompilatorisk præg, selv om der af og til trækkes nogle interessante linjer mellem for eksempel mentalitet, velfærdspolitik, folkestyre og økonomi (eksempelvis den antiautoritære mentalitet, den folkelige deltagelse i velfærdsstaten, mere afslappet og uformel ledelsesstil, etc.).

Formentlig har forfatteren ret i mange af sine konklusioner, men en del af dem har han næppe ret til. Bortset fra danskernes værdier og enkelte økonomiske nøgletal hænger påstandene om danske særtræk ofte på temmelig tynde internationale sammenligninger. Derfor kan man aldrig helt vide sig sikker på, om det nu er nye myter om den nationale fortræffelighed, der produceres. For eksempel fremgår det af bogens egne oplysninger, at det er noget problematisk at se dansk møbeleksport som eksport af "dansk" design og dermed som kultureksport - samt at Danmark ikke hører til de mest åbne økonomier blandt de mindre nationer i Europa.

Andre steder savner man mere præcise henvisninger. For eksempel er det rigtigt, at en enlig pensionist med fuld ATP, og med diverse regler, reelt opnår nogenlunde det samme som en fuldtidsarbejdsløs på maksimale dagpenge. Men en og anden kunne nok savne henvisningen til, hvem der har foretaget den beregning og/eller hvordan (p. 68). Der er også en del trykfejl og unøjag-

tigheder rundt omkring. For eksempel må oplysningen om, at SU mv. nåede op på 15.8 mia. kr. i 1992 (p. 66) være en trykfejl, og der savnes også en redegørelse for, hvordan forfatteren har regnet sig frem til den særprægede konklusion, at de offentlige udgifter skulle udgøre 70 pct. af BNP (pp. 40, 42).

Bemærkningen om national fortræffelighed og internationale sammenligninger gælder også, når forfatteren tager de kritiske briller på. For eksempel henvises mange gange til de store offentlige udgifter, ikke mindst de store socialudgifter, i Danmark. Samt til den høje indkomstskat, ikke mindst marginalskatten. Men reelt (dvs. medregnet obligatoriske sociale bidrag) er indkomstskatten i Danmark vel ikke specielt høj - og når bortses fra de høje indkomster, ligger de effektive marginalsatter i Danmark efter skattereformen gennemgående markant under de tyske. Til gengæld betaler danskerne højere afgifter, men modsat hvad bogen anfører, giver det øjensynligt ikke grænsehandelsproblemer.

Tilsvarende anføres de offentlige udgifters andel af BNP råt og ufordøjet uden forsøg på at korrigere for sammenlignelighedsproblemer, hvilket ville have ledt til væsentligt mere nuancerede konklusioner om de danske socialudgifters størrelse. Man kunne også savne den oplysning, at overførselsindkomsternes stigning i Danmark ikke betegner en afvigelse fra, men snarere en tilnærmelse til de øvrige rige EU-lande. Og når den uafvendelige stigning i overførselsindkomsterne - med rette - gøres til et hovedproblem for den danske model, så savner man en diagnose af årsagerne. Det er jo for eksempel ikke ligegyldigt, om det er en social og demografisk udviklingsdynamik, der slår benene væk under generøse danske velfærdsordninger - sådan fremstår det i bogen - eller om stigningen mere skyldes en politisk udviklingsdynamik, for eksempel demand (eller supply?!) overload. Temaet er berørt i forbindelse med orlovsordningerne, men ellers stort set ikke, bortset fra en ideologisk opfattelse af, at det er høje skatter, der får folk til at stikke snablen i de offentlige kasser. Endelig ville man vel også uden for Skandinavien prise sig lykkelige, hvis man kunne reducere den sorte økonomi til dansk niveau.

Overvejelser om årsagerne til de stigende overførselsindkomster savnes også i Socialforskningsinstituttets bøger om *Den sociale tryghed i Europa*, hvor det til gengæld understreges, at det netop er *fælles* problemer, der kendetegner velfærdsstaterne i Nordeuropa. Bøgerne stipulerer også, at velfærdssystemerne er ved at nærme sig hinanden, blandt andet fordi arbejdsmarkedspensionerne og andre særordninger for beskæftigede underminerer statsborgermodellen, medens de kontinentaleuropæiske systemer må gå mod mere skattefinansierede ydelser på grund af stigende segmentering på arbejdsmarkedet. Endelig fremhæves det lidt polemisk, at man i alle lande er tilbøjelig til at se sit eget system som det bedste af alle.

Det sidste er naturligvis en god advarsel mod overdreven chauvinisme, og det er vel efterhånden gået op for de fleste danskere, at det sociale barbari ikke starter ved den dansk-tyske grænse. Men bøgernes oplysninger om de sociale sikringssystemers grundtræk passer nu nok alligevel ganske godt til den Hastrup'ske opfattelse, at den danske velfærdsstat *gennemgående* sørger bedre end

de øvrige for sine medborgeres (i særdeleshed kvindernes) basale tryghed livet igennem, selv om navnlig indkomsterstøttende ydelser, samt tildels også børnetilskud og -fradrag mv. kan være mere favorable i andre lande, specielt for middelklassen. Desuden burde det nok have været fremhævet noget tydeligere (inden s. 73), at det er på serviceydelserne og ikke på indkomstoverførslerne, de skandinaviske lande traditionelt har adskilt sig ved mere generøse velfærds-tilbud end de gamle EEC-lande.

Men ellers repræsenterer de foreløbig tre bind et meget prisværdigt forsøg på at skabe en (nogenlunde) sammenlignelig oversigt over reglerne og satserne for de vigtigste overførselsindkomster i otte europæiske lande - de skandinaviske plus Tyskland, Frankrig, Holland og Storbritannien. Det er en næsten uoverkommelig opgave - og en utaknemmelig opgave, fordi reglerne ofte er ændret, inden tryksværten er blevet tør.

Det første bind, *Social tryghed i Europa. Udvikling eller afvikling?* giver en sammenfatning og nogle mere teoretiske perspektiveringer på tryghedssystemerne, dels omkring velfærdsmodeller og udvalgte overførsler (alderspension og arbejdsløshedsdagpenge), dels omkring velfærdsstatens krise. Dele af dette bind er præget af Gösta Esping-Andersens velkendte tredeling af velfærdssystemer, men det påpeges også, at velfærdssystemerne er stærkt præget af en række "oprindelige" valg, fordi man bygger videre på eksisterende institutioner og systemer, inden for hvilke man så tilpasser til nye interesser og behov.

Seriens andet bind er hovedværket, der indeholder en detaljeret oversigt over de grundlæggende regler og ydelsessatser i forbindelse med arbejdsløshed, sygdom og barsel, invaliditet, alderdom, tab af ægtefælle, børnetilskud og bistandshjælp. Det er et meget omfattende og omhyggeligt arbejde, der her er udført, og det lader sig faktisk gøre at bruge bogen som et lettilgængeligt opslagsværk, ikke mindst fordi der er inddelt efter funktion/social begivenhed - uanset hvilket lovkompleks, reglerne tilhører.

Frem for at føre oplysningerne i de enkelte landekapitler helt á-jour har man valgt i bind 2 at gøre 1992 til skæringsåret, medens det fjerde bind (det tredje, *Systemerne i tal*, er endnu ikke udkommet) dels indholder en oversigt over senere ændringer, dels beskriver den socialpolitiske debat og de aktuelle planer samt i nogle tilfælde vælgernes holdninger. Det er nok et af de mindre heldige valg. For eksempel betyder skatte- og arbejdsmarkedsreformen, at der er sket betydelige ændringer i de danske regler, og selv om de er glimrende sammenfattet i Jan Plovsings kapitel i bind 4, så vanskeliggøres sammenligneligheden alligevel. Her havde det nok været mere hensigtsmæssigt i det mindste at á-jourføre kapitlerne i bind 2 med i hvert fald de mere omfattende ændringer og så evt. samle småændringerne op i et afsluttende underafsnit. I øvrigt er bidragene i bind 4, der er skrevet af forfattere fra de enkelte lande, temmelig ujævne og vanskelige at sammenligne, fordi nogle koncentrerer sig om regeringens planer, andre om partiernes stillingtagen, medens atter andre også kort inddrager vælgerne - tre tendenser, der som bekendt kan gå i hver sin retning.

I det videre arbejde med projektet ville det også være af stor pædagogisk værdi at indføre nogle modelhusstande - ikke OECD's average production

worker (der i Danmark er et så godt som ikke-eksisterende fortidsminde), men nogle mere typiske lønmodtager- og pensionisthusstande. Ikke blot forskelle i skatteregler, men også forskelle i supplerende ydelser gør det - som det fremgår af Bjarne Hastrups bog - vanskeligt at sammenligne landene imellem.

Som nævnt er det en hovedtese i Ploug og Kvists sammenfattende analyser, at problemerne er fælles. En anden hovedtese er, at der ikke er sket afgørende ændringer, men kun tilpasning til ændrede økonomiske vilkår - en opfattelse, der i Storbritanniens og til dels Hollands tilfælde måske nok lader sig anfægte. Og endelig kredses der meget om velfærdsstatens krise, uden at det egentlig bliver særlig klart, hvori den består - selv om der i lighed med Hastrup især henvises til vanskelighederne med at opretholde generøse velfærdsordninger under forværrede økonomiske konjunkturer. At det også gøres til en slags krise, at ingen rigtig har sikre planer for velfærdsstatens fremtid, er måske lidt tvivlsomt: At man ikke rigtigt ved, hvor man skal gå hen, er vel en naturlig konsekvens af, at man er usikre på diagnosen af velfærdsstatens problemer (endda på, om der er tale om reelle, langsigtede problemer) - og usikre på, hvad løsningsforslagene kunne føre til.

En hovedinteresse hos mange læsere vil nok rette sig mod Danmarks placering i det samlede billede. Presseomtalen gik netop på denne interesse - specielt på det måske ikke så overraskende fund, at de danske sociale sikringer ikke ubetinget er bedre end i andre lande. Men skal resultaterne bruges til at vurdere den danske model, kræves andre og flere oplysninger, for eksempel om, hvor mange, der modtager de forskellige ydelser - og om de samlede omkostninger. Men det kan måske komme i det annoncerede bind 3 om systemerne i tal. Af bogens oplysninger fremgår det dog, at forholdet mellem offentligt forsørgede og den arbejdende befolkning er ca. 85:100 i Holland, mens man kan regne sig frem til, at de offentligt forsørgede kun udgør 55-60 pct. af den arbejdende befolkning i Danmark, der har en markant højere erhvervsfrekvens. Forhåbentlig vil de senere faser af projektet føre til, at man får et bedre grundlag for at tage stilling til fordelene og ulemperne ved den danske model - og en uddybning af bogens betragtninger over de mere eller mindre utilsigtede systemændringer, som den danske model vil undergå som følge af blandt andet væksten i nye pensionsordninger.

Jørgen Goul Andersen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Peter Nedergaard, *Organiseringen af den Europæiske Union*, København: Handelshøjskolens Forlag, 373 s., kr. 248,00.

Det europæiske samarbejdes genopblomstring i perioden fra midten af 1980'erne til de tidlige 1990'ere satte sig markante spor i den politologiske lit-